I. Ambrosius in quodam sermone Quadragesimæ [a]. [c. an. 380. *Mediolani.*]

[a] In sermone manuscripto sæpè citato, cujus initium: *Ecce nunc.*

Pœnitentia est [b] & mala præterita plangere, & plangenda iterùm non committere.

[b] Gregor. *lib. 9. Epist. 39. & hom. 34. in Evang.* Et August. *Serm. 11. ad Fratres in eremo*, & de Ecclesiasticis dogmatibus, *c. 54. Sent. 4. dist. 14.* Ivo, *p. 15. c. 1.* Inf. *eâd. Pœnitentiam.* [c] *Sent. ibid.* Sup. *dist. 50. si quis post.*

II. Idem in lib. 2. de unica Pœnitentia, *c.* 10. [an. 374. *ibid.*]

Reperiuntur [c] α, qui sæpiùs agendam Pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam; iterandam posteà non putarent: quia sicut unum Baptisma, ita & unica β Pœnitentia. Verùm præteriti semper nos debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum. At ego faciliùs inveni, qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam.

¶ Corr. Rom. α *Reperiuntur.*] In originali est, *Meritò reprehenduntur, qui sæpiùs agendam Pœnitentiam putant: quia luxuriantur*, &c. ut sup. *dist. 50. si quis post.* β *Ita & unica.*] Locus hic, qui ob Glossas incurrentes non est emendatus, apud B. Ambrosium sic habet: *ita una Pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum. Facilius autem inveni*, &c.

III. *Item* Augustinus libro de Dogmatibus Ecclesiasticis, *c.* 54. [fortè c. an. 427. *in Africa.*]

[d] Sup. *dist. 1. sunt qui.*

Satisfactio [d] Pœnitentiæ est peccatorum causas excidere; nec earum suggestionibus aditum indulgere.

IV. Idem in libro de vera & falsa Pœnitentia, *c.* 8. [fortè c. an. 428. *ibid.*]

[e] *Sent. 4. dist. 14.*

Pœnitentia est [e] quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. *& infrà c.* 19. §. 1. Continuè dolendum est de peccato: quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim propriè dicitur læsio, quæ punit, & vindicat quod quisque commisit. Ille igitur pœnam tenet, qui semper punit quod commisisse dolet.

Gratian. „ [f] *Sent. ibid.*

„ Pœnitentia [f] itaque est vindicta semper puniens „ in se, quod dolet commisisse.

V. Idem in eodem libro, *c.* 13. [c. an. 428. *ibid.*]

[g] *Rom. 6.*

Si Apostolus [g] etiam peccata per Baptismum dimissa continuè plorat; nobis etiam super fundamentum Apostolorum positis quid præter plorare restat? quid, nisi semper dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit & Pœnitentia. Si autem Pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu enim gaudeat, & speret de gratia, quamdiu sustentatur à Pœnitentia. Dixit enim Dominus [h]: *Vade, & amplius jam noli peccare.* Non dixit, nec pecces; sed, nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continuè in Pœnitentia custodiatur? Hinc semper doleat, & de dolore gaudeat; & de doloris Pœnitentia, si contigerit, semper doleat: & non satis, quòd doleat; sed ex fide doleat: & non semper doluisse doleat.

[h] *Joan. 8.*

VI. *Item* Gregorius in Æstivum tempus: id est, *homil.* 34. Evang. [i] [c. an. 593. *Romæ.*]

[i] Sic incipit homilia 34. *Æstivum tempus.*

Pœnitentiam [k] agere dignè non possumus, nisi modum quoque ejusdem Pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiam quippe agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat; adhuc Pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat? *Idem lib. 9. Epist. 39. ad Theotistam.* §. 1. Sunt qui dicunt [l] pauci temporis Pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, ut iterùm liceat ad peccatum redire. Rectè eos Pastoris primi percutit sententia, qui ait [m]: *Contigit illis illud veri proverbii: canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Magna est enim contra peccatum virtus Pœnitentiæ; sed, si quis in eadem pœnitentia perseverer. *& infrà.* §. 2. Pœnitentiam verè agere est, commissa plangere [n], & iterùm [o] plangenda declinare.

[k] Sup. *eâd. pœnitentia est.*

[l] Si autem dicunt. *orig.*

[m] *2. Pet. 2.*

[n] *al.* flere. *orig.* [o] *al.* sed iterùm. *orig.*

VII. *Item* Augustinus *tractatu* 124. *in c.* 21. Joannis. [c. an. 412. *in Africa.*]

[p] Facit ad hoc Beda lib. Quæst. *q.* 10.

Productior est [p] enim pœna, quàm culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pœna; etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. *& paulò post.* §. 1. Ita Dei non est ut hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla justi supplicii constitutio.

VIII. *Item* Joannes Os Aureum in homilia de Pœnitentia. [c. an. 400. *Constantinopoli.*]

[q] Sup. *dist. 1. perfecta.*

Perfecta [q] Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter fusferre. *& infrà.* In corde ejus contritio est, in ore ejus confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta, & fructifera Pœnitentia.

IX. *Item* Smaragdus in expositione Regulæ Sancti Benedicti, *c.* 4 [r]. [c. an. 830. *in Gallia.*]

[r] Isidorus de sum. bono, *lib. 2. c. 13.*

Ille pœnitentiam dignè agit, qui, quæ commisit, sic præterita mala deplorat, ut futura iterùm non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterùm admittit peccatum; quasi si quis lavet laterem crudum: quia quantò magis laverit, tantò magis lutum facit.

X. *Item* Augustinus homiliâ 41. [fortè c. an. 415. *in Africa.*]

[s] *Sent. 4. dist. 15.* [t] *Matth. 16.*

Pœnitentes [s] (si tamen estis pœnitentes, & non estis iridentes) mutate vitam, reconciliamini Deo; & vos cum catena pascetis. Quâ, inquis, catenâ? *Quæ ligaveris* [t] *in Terra, erunt ligata & in Cælo.* Audis ligaturam, & Deo putas facere impostūram? pœnitentiam agis, genua figis, & rides, & subsannas patientiam Dei? Si pœnitens es, pœnitet te: si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet; cur facis, quod malè fecisti? si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè non es pœnitens.

XI. *Item* Isidorus lib. 2. de summo Bono, *c.* 16. [c. an. 625. *in Hispania.*]

[u] *Sent. 4. dist. 14.*

Irrisor est [u], non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reversus ad vomitum, est pœnitens ad peccatum. Multi enim lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam, & affectum pœnitentiæ non habere constat: quia inconstantiâ mentis, nunc recordatione peccati lachrymas fundunt; nunc verò revivíscente usu ea, quæ fleverant, iterando committunt. Esaias peccatoribus dicit [x]: *Lavamini, mundi estote.* Lavatur itaque, & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterùm non committit. Lavatur, & non est mundus, qui plangit quæ gessit, nec tamen deserit; sed post lachrymas ea, quæ fleverat, repetit.

[x] *Esa. 1.*

XII. *Item* Augustinus in libro Soliloquiorum. [imò Isidorus, *in Synonymis*, *lib. 1. in fin. c.* an. 620. *ibid.*]

[y] *Sent. ibid.*

Inanis est [y] pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vulnus iteratum sanatur tardiùs: frequenter peccans, & lugens vix veniam meretur. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuò iterare. Perstte ergo in confessione: esto in pœnitentia fortiter confirmatus: vitam bonam, quam accepisti, tenere non desinas: propositum bonæ vitæ conserva jugiter.

¶ Corr. Rom.] Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: habentur tamen apud Isidorum (quem citat Magister) penè eadem in Dialogo, sive Synonymis, non longè ante cap. de Castitate.

XIII. *Item* Gregorius in Pastorali, *par. 3. admonitione* 31. [an. 590. *Romæ.*]

[z] *Sent. ibid. Ansel. l. 11. c.* 143.

Qui admissa [z] plangunt, nec tamen deserunt, considerare solicitè sciant; quia flendo, inaniter se mundant, qui vivendo se nequiter inquinant, cùm idcircò se lachrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.

XIV. Idem ibidem. [an. 590. *ibid.*]

[a] *Sent. ibid.* Beda *in 2. Pet. 2.* [b] admissum. *orig.* [c] *al.* qui &. [d] *Esa. 1.*

Qui [a] admissa [b] plangit, nec tamen deserit; penè graviori culpæ se subjicit: quia [c] ipsam, quam flendo impetrare potuit veniam, contemnit.

XV. Idem ibidem. [an. 590. *ibid.*]

Lavamini [d], *mundi estote.* Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lachrymas vitæ innocentiam non custodit. Lavantur ergo, & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt; sed rursùs flenda committunt.

XVI. Idem ibidem. [an. 590. *ibid.*]

[e] *Eccli. 34.*

Baptizatur [e] quippe à mortuo, qui mundatur fletibus à peccato: sed post Baptisma mortuum tangit, qui culpam post lachrymas repetit.

XVII. Idem in Moralibus libro primo, *c. ultimo.* [an. 590. *ibid.*]

Incassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia & frustrà velociter currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit.

Gratian. „ [f] *Sent. ibid.* Sup. *eâd. pœnitentiam.*

„ Sed verba diffinitionis [f] non ad diversa tempora, sed ad „ idem tempus referuntur: videlicet, ut tempore, quo de„ flet mala, quæ commisit, non committat quod adhuc eum „ flere oporteat. Quod ex sequentibus verbis ejusdem au„ toritatis datur intelligi, dum dicitur; [Nam qui sic alia „ deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam „ agere aut dissimulat, aut ignorat.] Hinc

XVIII. Augustinus in Enchiridio, *c.* 70. [fortè c. an. 421. *in Africa.*]

[g] *Sent. ibid.* Ivo, *p. 17. c. 12.*

Sanè [g] cavendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleëmosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda: & per eleëmosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus; non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi: quamvis miserando deleat jam facta peccata; si non satisfactio congrua negligatur.

XIX. Idem *ibidem*, *c.* 76. [fortè c. an. 421. *ibid.*]

[h] Ivo, *p. 17. c. 129.* [i] *Eccli. 30.*

Qui vult [h] eleëmosynam ordinatè dare; à seipso debet incipere, & eam sibi primùm dare. Est enim eleëmosyna opus misericordiæ: verissimèque dictum est [i]: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Propter hoc renascimur ut Deo placeamus.

XX. Idem ibidem, *c.* 71. [fortè c. an. 421. *ibid.*]

[k] *Sent. 4. dist. 16.* Ivo, *p. 17. c. 122.* [l] *Matth. 6.* [m] patri tali. *orig.*

De quotidianis [k], brevioribus, levibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere [l], *Pater noster, qui es in Cælis*, qui jam taliter Patri [m] regenerati sunt ex aqua, & Spiritu Sancto. Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata, delet & illa, à quibus vita fidelium sceleratè etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur, *dimitte nobis debita nostra*, quoniam non desunt quæ dimittantur; ita veraciter dicatur, *sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, si fiat, quod dicitur: quia & ipsa eleëmosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

¶ Corr. Rom.] Antè Caput hoc citabatur ex Joanne Chrysostomo. Restitutum est B. Augustino: quem citant Magister, & Ivo, & Concilium Toletanum IV. *c.* 9.

[n] Inf. *de consecr. dist. 5. nihil prodest. Sent. 4. dist. 14. & dist. 15.* Polyc. *l. 3. tit. 25.*

XXI. *Item* Pius Papa, *Epist.* 1. [fortè an. 157. *Romæ ad omnes Fideles.*]

Nihil prodest [n] homini jejunare, & orare, & alia Religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.

Gratian. „ [o] Sup. *eâd.*

„ Ex persona hujusce modi pœnitentis etiam illud Smaragdi „ intelligitur [o] [Ille pœnitentiam dignè agit, &c.] & illud „ Augustini [Pœnitentes, &c.] Illud Isidori [Irrisor est, & „ non pœnitens.] & illud Esaiæ [Lavamini & mundi estote.]

[p] *Sent. 4. dist. 14.*

„ Item & illud Soliloquiorum [p] [Inanis est pœnitentia, &c.] „ Similiter & illud Gregorii [Qui admissa plangunt.] & [Ba„ ptizatur à mortuo.] Illud autem Ambrosii [Reperiuntur, &c.] „ non secundùm generalem, sed secundùm specialem consue„ tudinem Ecclesiæ de solenni Pœnitentia dictum intelligi„ tur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Un„ de scribit

XXII. Augustinus ad Macedonium, *Epist.* 54. [fortè an. 414. *in Africa.*]

[q] Sup. *dist. 50. quamvis. Sent. ibid.* Ivo, *p. 15. c. 24.* [r] *al.* illic.

Quamvis [q] cautè, & salubriter provisum sit, ut locus illius [r] humillimæ Pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minùs utilis esset ægrotis, quæ tantò magis salubris est, quantò minùs contemptibilis fuerit; quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui post primam pœnitentiam rursùs se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterùm parcis?

Gratian. „ [s] Sup. *eâd. c. Satisfactio. & c. si Apostolus.* [t] Sup. *eâd. pœnitentiam. Sent. 3. dist. 29.* [u] Sup. *eâd.*

„ Hac autoritate & illud Ambrosii [s] determinatur, & iterùm peccatori per primam pœnitentiam venia dari monstratur: alioquin nequaquam iterùm parceret Deus, qui necdum pepercisset: [Satisfactio quoque pœnitentiæ,] & „ [vade, & amplius noli peccare:] eumdem cum diffinitio„ ne intellectum habent. Illud autem, quod in libro de „ Pœnitentia dicitur [t], de perfecta est intelligendum. Sicut „ enim Charitas alia est incipiens, alia est proficiens, alia „ est perfecta; sic & Pœnitentia alia est incipientium, alia „ proficientium, alia perfectorum. Sicut autem Charitati, „ licèt nondum perfectæ, in Baptismo datur venia peccato„ rum, ut quamvis postea graviter aliquis sit peccaturus, „ tunc tamen intelligatur esse renatus, non aquâ tantùm (sicut „ Jovinianus tradidit,) sed aquâ & Spiritu (sicut Hiero„ nymus contra eum scribit;) sic & incipientium pœnitentiæ „ venia non negatur: quæ quadam ratione, perfecta potest „ dici, quia toto corde gemit, & dolet: licèt & alia ratione „ potest dici imperfecta, quia non usque in finem duratura. „ §. 1. Secundùm primum modum perfectionis intelligi„ tur illud Joannis Oris aurei [u] [Perfecta pœnitentia, &c.] „ Juxta secundum modum perfectionis illud Augustini intelligitur [x]; Pœnitentia est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse.] Illud autem [y] [si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur,] dupliciter intelligi potest. Si enim juxta quorumdam sententiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quoniam peccata, quæ priùs erant dimissa, iterùm replicantur. Sicut enim ille, qui ex justa servitute in libertatem manumittitur, iterùm verè liber est, quamvis ob ingratitudinem in servitute posteà revocetur; sic & pœnitenti peccata verè remittuntur, quamvis ob ingratitudinem veniæ eìsdem postea sit implicandus. Si autem peccata dimissa non redeunt, dicitur nihil relinqui de venia; quia nihil relinquitur sibi de vitæ munditia, & spe æternæ beatitudinis, quam cum venia assecutus est. Sicut enim argento perfectè purgato, nihil sui decoris relinquitur, si sequenti ærugine fœdatur, non tamen primâ, sed sequenti fordidatur; sic explato per pœnitentiam nihil de venia dicitur relinqui; cùm tamen jam non deletis, sed adhuc expiandis coinquinetur.

[x] Sup. *eâd. Sent. 4.* [y] Sup. *eâd. c. si Apostolus.*

§. 2. Quòd autem per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpissimè peccata remittantur; multorum autoritate probatur. Ait enim

5. Pars.

XXIII. Hieronymus in Epistola ad Rusticum de Pœnitentia. [c. an. 405. *è Palæstina in Galliam.*]

[z] *Prov. 24.* [a] *al.* cadet. [b] *al.* resurget. [c] *Matth. 18.* [d] *Luc. 7.*

Septies [z] cadit [a] *justus, & resurgit* [b]. Si cadit, quomodo justus? si justus, quomodo cadit? sed justi vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non solùm septies [c], sed septuagies septies delinquenti, si convertatur ad pœnitentiam, peccata donantur. [Cui plus [d] dimittitur, plùs diligit.]

David [e] quoque per pœnitentiam, adulterii simul & homicidii veniam impetravit. De cujus pœnitentia ait

Gratian. [e] *Sent. ibid.*

XXIV. Hieronymus [f] in eodem libro, [c. an. 405. *è Palæstina in Galliam.*]

[f] *In ead. Epist. ad Rusticum.*

Totam pœnitentiam peccatoris ostendit Psalmus quinquagesimus, quando ingressus est David [g] ad Bethsabee uxorem Uriæ Ethæi, & à Nathan prophetante correptus respondit, dicens, *Peccavi:* statimque meruit audire: *& Dominus abs te abstulit peccatum.* Adulterio enim junxerat homicidium; & tamen conversus ad lachrymas: *Miserere*, ait [h], *mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam: & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Magnum enim peccatum magnâ indigebat misericordiâ. Unde jungit, & dicit: *Multùm lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi.* Rex enim erat [i], alium non timebat [k]. *Et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum judicaris.* Conclusit enim [l] Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantùmque profecit, ut dudum peccator & pœnitens transierit in magistrum, & dicat: *Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Confessio enim, & pulchritudo coram eo: ut qui sua confessus fuerit peccata, & dixerit [m]: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ*, fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet.

[g] *2. Reg. 12.* [h] *Psal. 50.* [i] al. eram. [k] timebam. [l] *Rom. 11.* [m] *Psal. 37.*

XXV. *Item* Ambrosius in Apologia David, *c.* 2. [c. an. 390. *Mediolani.*]

Ille Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penès se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione, atque immensò dolore redditit peccatum suum Domino. *& infrà.* §. 1. Denique Dominum dolor intimi movit affectûs, ut Nathan diceret [n]: *Quoniam pœnituit te, & Dominus transtulit peccatum tuum.* Maturitas itaque veniæ profundam Regis fuisse pœnitentiam declaravit: quæ tanti erroris offensam transduxerit. *& infrà.* §. 2. Sancti, qui confummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sicubi fortè ut homines corruunt [o], naturæ magis fragilitate, quàm peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina, ut non solùm nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non solvitur cursus, cùm aliqui fortè ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina; quin & plerique post unum, aut alterum lapsum gratia majore vicerunt: quantò magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione censeri; cùm beatus sit, qui se potuerit reparare post lapsum? *& infrà, c.* 4. §. 3. Quòd peccavit, conditionis est: quòd supplicavit, correptionis: lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse, naturæ est; delesse [p], virtutis. *& infrà, c.* 13. §. 4. Peccatum aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam; deletur per sanguinem crucis; tegitur per charitatem: similiter & iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis injustæ: licèt Joannes in Epistola eum, qui fecerit peccatum, & iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum [q]: *Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit*: peccatum est iniquitas; quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen, ut nobis videtur, peccatum est α opus iniquitatis: iniquitas autem

[n] *2. Reg. 12.* [o] *al.* corruerint. [p] *al.* diluisse. [q] *1. Joan. 3.*